

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI

Inuit Pisinnaatitaaffiit Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiivi
Grønlands Råd for Menneskerettigheder

KALAALLIT NUNAANNI
INUIAQATIGIIT,
PEQATAATITSINEQ
AAMMA
INNARLUUTILLIT
PILLUGIT POLITIKKI

JANUAR 2022

KALAALLIT NUNAANNI INUIAQATIGIIT, PEQATAATITSINEQ AAMMA INNARLUUTILLIT PILLUGIT POLITIKKI

Atuakkiortoq: Mette Frandsen

Aaqqissuisut: Nadja Filskov, Grønlands Råd for Menneskerettigheder

Akisussaasut: Nikolaj Nielsen

Immikkut qutsavigerusuppagut Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqtariinnullu
Naalackersuisoqarfik kiisalu Kalaallit Nunaanni innarluutillit kattuffii

Aaqqissuussineq november 2021-mi naammassineqarpoq

Allannguutiniq pitsaasunik pilersitsisoqarnissaa pillugu inuit innarluutillit
peqatigiiffiillu, taakkununga sinniisuusut, Kalaallit Nunaanni politikkimik
ineriartortitsinermut aamma aalajangiisarnernut qanoq peqataatinneqarsinnaanersut
pillugit nalunaarusiaq.

e-ISBN: 978-87-7570-060-8

Ilusilersuisoq: Hedda Bank

© 2022 Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit aamma

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti – Danmarkimi Nuna Tamakkerlugu Inuit

Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti

Wilders Plads 8K

1403 København K

Telefon 32 69 88 88

www.menneskeret.dk

Saqqummersitatta paasiuminartuunissaat anguniarparput. Assersuutigalugu
naqinnerit angisuut, titarnerit naatsut, oqaaseqatigiit ikittut, oqaatsinik avissinerit
ikittut, tunuliaqutaa erseqqarissoq aamma sinaakkusikkat ersarissut atortarpavut.

Paasiuminartuuneq pillugu uani paasisaqarnerugit:

www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

SIULEQUT	4
KAPITALI 1 – TUNNGAVIGISAQ	6
NP-P INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISSUTAA KALAALLIT NUNAANNI	6
NP-P INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISSUTAANIK NAAMMASSINNINNIARLUNI SULINERMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSINISSAMUT PISARIAQARTITSINEQ	8
KAPITALI 2 – SAMMISAT, SULERIAASEQ AAMMA MISILITAKKAT	11
SULEQATIGIINNISSAMUT ISUMAQATIGIISSUTEQARNEQ	11
NAJUKKAMI ATAATSIMIINNERIT	11
ALLANNGUINERMIK PILERSITSINEQ PILLUGU	
ISUMASIOQATIGIINNEQ	15
SIUNISSAMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSISARNISSAQ	18
KAPITALI 3 – INNARLUUTILLIT PILLUGIT SULIASSAQARFIMMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSINERMUT TUNNGAVIIT	19
EQIKKAANEQ TUNNGAVIILLU	29
PAASISAQARNERORUSUKKUIT	31
ILANNGUSSAQ	32
ILANNGUSSAQ1: NAJUKKAMI ATAATSIMIINNERNI KATTUFFIIT PEQATAASUT	32
ILANNGUSSAQ 2: ALLANNGUINERMIK PILERSITSINISSAQ PILLUGU ISUMASIOQATIGIINNERMI KATTUFFIIT AAMMA OQARTUSSAASUT PEQATAATITAQARTUT	34
ILANNGUSSAQ 3: WORKSHOPPIMI INGERLARIAASEQ	35
ILANNGUSSAQ 4: ANGUNIAKKANIK ANGUNEQARSINNAASUNIK ALLATTUIVIK	36
INAARUTAASUMIK NASSUIAATIT	37

Kalaallit Nunaanni oqartussaasut NP-p Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaannik malinnittussaapput. Ilaatigut taamaaliussapput inatsisinik aamma politikkinik, inuiaqatigiinni immikkoortuni assigiinngitsuni inuit innarluutillit naligiissumik periarfissaanik siuarsaasunik ineriartortitsinikkut naammassinninnikkullu. Tamatumunnga atatillugu oqartussaasut inuiaqatigiit, matuma ataani Kalaallit Nunaanni innarluutillit peqatigiiffii tusarniaavigissallugit peqataatissallugillu pisussaaffigaat. Peqataatitsinerup tamatuma qulakkiissavaa, inuit innarluutillit aalajangiiniarnernut, namminneq inuunerminnut, ulluinnarminnut aamma pisinnaatitaaffisigut illersorneqarnerminnut attuumassuteqartunut sunniisinnaanerat, tamatumuunakkullu innarluutillit pillugit immikkoortumi allannguinnissamut piginnaasanik, piukkunnaatinik aamma isiginnittaatsinik tunniussaqaarsinnaallutik.

Allakkiaq una Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip aamma Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqtariinnullu Naalakkersuisoqarfiup (siullermik Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik) akornanni Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliaqaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsineq pillugu suleqatigiinnermut isumaqatigiissummik (pingasuulluni suleqatigiinneq) naggasiisuuvoq.

Allakkiaq Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiinnit kiisalu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttimit ataatsimut suliarineqarlunilu saqqummiunneqarpoq. Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqtariinnullu Naalakkersuisoqarfik suliaqarnermi ingerlaavartumik peqataatinneqartarpoq, pingasuullunilu suleqatigiinnermi allakkiamik piareersaanermi pingaarutilimmik inissimasimalluni. Allakkiaq innarluutillit peqatigiiffiinut ataasiakkaanut kiisalu Innarluutillinnut Illersuisoqarfimmut, Tiliumut tusarniaassutigineqarsimavoq.

Allakkiamik siunertaavoq tunngavinnik arlalinnik saqqummiussinissaq, inuit innarluutillit kiisalu peqatigiiffiit taakkununnga sinniisuusut, NP-ip Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaanik Kalaallit Nunaannut eqqussinissamut siunertaqartuni politikkinik inatsisinillu ineriartortitsilluni piviusunngortitsillunilu suliaqarnermut qanoq peqataatinneqarsinnaanersut. Peqatigitillugu siunertaavoq tunngaviit taakku sulinermi qanoq piviusunngortinneqarsinnaanersut pillugit innersuussutinik tapiissuteqarniarluni.

Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutip Kalaallit Nunaannut eqqunnissaanut suliniuteqarneq unamillernartunik arlalinnik paasiuminaatsunillu atassuteqarpoq. Tamanna ilaatigut imaqarpoq immikkut unamillernartunik, soorlu Kalaallit Nunaata geografiia aamma attaveqatigiinnermi pissutsit inunnt innarluutilinnut pilersitsisut. Aamma pisortat ingerlatsineranni aaqqissuussaaniikkut unamillernartunik pissuteqarpoq. Taamaattumik allakkiaq manna isigineqassaaq, Kalaallit Nunaanni inunnik innarluutilinnik naligiissumik pinninnissaq peqataatitsinissarlu suliassa qarfinni arlalippassuarni malunnaatilinnik aaqqissuusseqqinnissamut kiisalu siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu aningaasaliinissamut piumasaqaatitaqarmat.

Allakkiaq suliarineqarpoq, oqartussaasut, inuiaqatigiinni kattuffiit aamma suliqaartut allat siunissami iluaqutigissagaat anguniarlugu. Pingaartumik siunertaavoq, misilittakkat tunngaviillu allakkiami saqqummiunneqartut, Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit politikikkut iliuusissatut pilersaarummik siullermik suliqaarnermut piviusunngortitsinermullu sulinermi ator neqarsinnaasut.

Taamaattumik allakkiaq, Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliassa qarfimmi suliqaartut tamarmik inuiaqatigiinnik peqataatitsillutik suliqaarnerminni isumassarsiorfigisinnaasatut atorsinnaasaattut eqqarsaataavoq. Allakkiaq sananeqaataani takutinneqarpoq, misilittakkat siunnersuutitsialaallu boksini oqaasertaasunit tunuliaqutaasunit immikkoortillugit saqqummiunneqartut. Peqatigitillugu atortussat ilanngussatut ilanngunneqarput.

Allakkiami tulluuttut immikkoortuupput:

Immikkoortoq 1, NP-ip Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaata Kalaallit Nunaannut eqqunneqarnissaa pillugu tunngaviusunut kiisalu isumaqatigiissummi pisussaaffinnut aalajangersimasunut naatsumik ilisaritsinermut tunngavoq.

Immikkoortoq 2, saqqummiunneqarput sammisat Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip aamma Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfiup akornanni suleqatigiinnissamut isumaqatigiissummit pinngortut, matuma ataani sammisanit suleriaatsit ator neqartut aamma misilittakkat.

Immikkoortoq 3, Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliassa qarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsinermut tunngavinnik arlaqartunik inissiivoq nassuiaaffiullunilu.

KAPITALI 1

TUNNGAVIGISAQ

Immikkoortumi matumani Kalaallit Nunaanni aamma nunat assigiinngitsut akornanni sinaakkutinik, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip aamma Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfiup akornanni innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatsineq pillugu suleqatigiinnerannut tunngaviusunik naatsumik nassuiaasoqassaaq.

1.1 NP-P INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISSUTAA KALAALLIT NUNAANNI

NP-p Inuit Innarluutillit pillugit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissutaa (innarluutillit pillugit isumaqatigiissut) 2006-imi akuersissutigineqarpoq, nunanilu tamalaani isumaqatigiissut inatsisitigut pituttuisoq, inunnut innarluutilinnuinaq tunngasoq siulliuvoq. Innarluutillit pillugit isumaqatigiissummik siunertaavoq inuit innarluutillit inuit pisinnaatitaaffiinnik tamanik tamakkiisumik kiisalu tunngaviusumik kiffaanngissuseqarnermut pisinnaatitaaffiinnik inuit allat naligalugit atuisinnaanerat siuarsarnissaa, illersornissaa qulakkeernissaalu.¹ Isumaqatigiissut naalagaaffinnut taamaasilluni pisussaaffiliivoq inuit innarluutillit inuit pisinnaatitaaffiini immikkoortuni tamani, matuma ataani ilinniagaqarsinnaanermut, peqqissuunissamut, suliffeqarnissamut kiisalu politikkikkut aalajangeeqataanissamut naligiimmik periarfissaannik siuarsaanissamut.²

INNARLUUTEQARNERUP ISUMAA

Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutip siunertaanik piviusunngortitsinissamut atatillugu qitiulluinnarpoq innarluuteqarnerup isumaa, isumaqatigiissutip tunngavigisaa – innarluuteqarnerup isumaa inuiaqatigiinnut attuumassuteqartumik taaneqartartoq. Isummami innarluut nassuiarneqarpoq ataasiakkaani sulisinnaanerop annikillinerata inuiaqatigiinnilu aporfiiit naapinnerata inerneratut.³

Isumaqatigiissummi innarluuteqarnerup isumaa nakorsat innarluuteqarnerup isumaanik nassuiaammit allaaneruvoq. Nakorsat innarluuteqarnerup isumaa naapertorlugu sulisinnaanerop annikillinera taamaallaat, inuup innarluutillip inuiaqatigiinni inuunermi peqataasinnaannginneranut pissutaavoq.

Innarluuteqarnerup isumaani inuiaqatigiinnut attuumassuteqartumi ukkatarinninneq inummit inuiaqatigiit aaqqissugaanerannut nuunneqarpoq. Innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi aalajangiisuvoq aporfinnik inuiaqatigiinnit pilersinneqarsimasunik atorunnaarsitsinissamut ingerlanissaq, inuit innarluutillit

inuiaqatigiinni tamakkiisumik peqataasinnaannginnerminnut taarsiivigitittarnerannik aaqqiissutinik attassiinnarnermut pilersitsisarnermullu taarsiullugu. Taamaattumik isumaqatigiissummi aporfinnik taakkuninnga atorunnaarsitsiniarluni naalagaaffimmut ersarissunik pisussaaffiliisoqarpoq.

Tamanna assersuutigalugu isumaqarpoq, inuit innarluutillit siusinaartumik soraarnerussutisianik tunineqassanngitsut (taarsiiviginnilluni aaqqiissut), pisariaqartitaminnik tapersorsoneqarlutik suliffeqarfeqarfimmi peqataatitsisumi iserfigisinnaasaminnilu sulisinnaagunik.

2012-imi⁴ Inatsisartut Naalackersuisunut peqqussutigaat innarluutillit pillugit isumaqatigiissut Kalaallit Nunaannut eqqunneqarnissaa sulissutigineqassasoq.⁵ Innarluutillit pillugit isumaqatigiissummut ilanngunneq tamanna isumaqarpoq, Kalaallit Nunaanni oqartussaasut nunami inatsisitigut sulinikkullu isumaqatigiissutip malinnissaanut pisussaaffeqarnerannik.

Ukiuni kingullerni Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffii pillugit suliassaqarfimmi ilaatigut tulluuttut pipput:

Maajimi 2017-imi Inatsisartut akuersissutigaat, innarluutillit illersuisoqarfiannik pilersitsisoqassasoq.⁶ Innarluutillit illersuisoqarfiat inuit innarluutillit pisinnaatitaaffiinnik ukkatarinnilersitsissaaq siuarsaallunilu. Innarluutillit illersuisuat politikikkut attuumassuteqanngilaq, immikkoortullu illersuisup suliaraqarii pillugit pissutsinik killilersoneqarani oqaaseqarsinnaatitaavoq. November 2017-imi Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat siulleq sulilerpoq.

November 2018-imi NIIK – Nunatsinni Inuit Innarluutillit Kattuffiat – pilersinneqarpoq.⁷ NIIK Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu innarluutillit kattuffiisa kiisalu najukkami innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi kattuffiit immikkut ittut kateriffigaat siulleq. NIIK-p KNIPK – Kalaallit Nunaanni Innarluutillit Piginnaanikittullu Kattuffiat, kattuffik 1981-imi pilersinneqartoq Kalaallit Nunaata Kitaani Kujataanilu qulingiluanik assigiinngitsunik immikkoortortaqarfilik tapertaraa.

Maajimi 2019-imi Inatsisartut Kalaallit Nunaat nuna tamakkerlugu iliuusissatut pilersaarummik, NP-p Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanik malinninnissamik qulakkeerinnittussamik aalajangiinissamut siunnersuut akuersissutigaat. Aalajangiinissamut siunnersuut Inatsisartunut qinersisoqarnera pissutigalugu atorunnaarpoq, Naalackersuisulli nutaat suliniutip siuarsarneqarnissaa aalajangiunnikuuat. Tamanna isumaqarpoq, NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaanik malinninneq qanoq ingerlanersoq pillugu kingusinnerpaamik 2022-mi upernaakkut ataatsimiinnermi nassuiaammik saqqummiussinissaq Naalackersuisut naatsorsuutigigaat. Naalackersuisut tamanna tunngavigalugu nuna tamakkerlugu innarluutillit pillugit politikikkut iliuusissatut pilersaarummik saqqummiussallutik naatsorsuutigigaat, kingusinnerpaamik 2022-mi ukiakkut ataatsimiinnermi taanna nassuiaammit aallaaveqassaaq.

TITARTAGAQ 1: KALAALLIT NUNAANNI NP-P INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISUMMIK NAAMMASSINNINNERMUT ATATILLUGU PISUT QITIUSUT PILLUGIT PIFFISSAP INGERLANERATA TAKUSSUTISSARTAA

1.2 NP-P INNARLUUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGIISUTAANIK NAAMMASSINNINNIARLUNI SULINERMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSINISSAMUT PISARIAQARTITSINEQ

Innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikel 4, imm. 3, nunami oqartussaasut Kalaallit Nunaanni isumaqatigiissummik naamassinninniarluni sulinermi inunnik innarluutilinnik peqataatitsinissamut pisussaaffiliivoq. Aalajangersakkami aalajangerneqarpoq, oqartussaasut kattuffinnik, inunnik innarluutilinnik sinniisuusunik isumasioqatiginnissasut kiisalu peqataatitsissasut. Peqataatitsineq tamanna inatsisunik kiisalu politikkinik ineriartortitsinikkut naamassinninnikkullu pissaaq, kiisalu pissutsit inunnut innarluutilinnut sunniuteqartut pillugit aalajangiiniartarneni.

PEQATAANEQ

Peqataatitsinermut tunngavik, inuit innarluutillit oqaluttuarisaaneq eqqarsaatigissagaanni politikikkut sunniuteqaqataasinnaasimannginnerannut aamma namminneq inuunerminnik aalajangiisinaanissamut periarfissamik arsaagaasimanerannut atatillugu isigineqassaaq. Aalajangiisartut oqartussaasullu akornanni siammassissumik isumaqartoqarnikuuvoq, inuit innarluutillit inuiaqatigiinni sunniuteqaqataanissamut piginnaaneqanngitsut. Eqimattat taakku taarsiullugu "susatut", oqartussaasunit aqunneqartussatut, isumagineqartussatut isumassorneqartussatullu annertuumik isigineqarnikuupput.

Innarluutillit pillugit isumaqatigiissut pullavimmik taassuminnga malunnartumik isumaqatiginninnginnermut ersiutaavoq. Isumaqatigiissummi aalajangerneqarpoq, inuit innarluutillit namminneq inuunerminnik isumaginnissinnaasut, eqimattallu taakku inuiaqatigiinni inuunermi tamakkiisumik sunniuteqarluartumillu peqataanissamut pisinnaatitaaffeqartut. Isumaqatigiissutittaaq pingaartippai inuit innarluutillit piginnaasaat. Taamaattumik pingaaruteqarpoq, oqartussaasut aalajangiisartullu, innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi pisinnaatitaaffinnik piviusunngortitsinissamut siunertaqartunik inatsisinik kiisalu politikkinik ineriartortitsillutillu naammassinnikkaangata inuit innarluutillit tusarniarneqarlutillu peqataatinneqartarnissaat.

Peqataanissamut tunngavik innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikel 33, imm. 3-mi nassaareqqinneqarsinnaavoq. Aalajangersakkami tassani aalajangiunneqarpoq, inuiaqatigiit, pingaartumillu inuit innarluutillit kiisalu kattuffiit taakkununga sinniisuusut, nuna tamakkerlugu pilersaarutaasumik isumaqatigiissummik naammassinninnermik nakkutiginninnermik suliaqarnermi ingerlaavartumik tamakkiisumik peqataatinneqarlutillu peqataassasut.

Oqaaseqatigiit "Nothing about us without us" ("Peqataatinnata pinnata") 1990-ikkunnili nunarsuarmi innarluutillit pillugit siuarsaanermi akisuavoq. Oqaasinnaaq taanna malillugu innarluutillit pillugit isumaqatigiissut inuit innarluutillit peqatigalugit inuillu innarluutillit allannikuuat. Isumaqatigiissummik taamaattumik piumasagaataavoq, inuit innarluutillit nunani ataasiakkaani isumaqatigissutip atulersinneqarnissaa qulakkeerniarlugu sulinermi peqataassasut.

KAPITALI 2

SAMMISAT, SULERIAASEQ AAMMA MISILITAKKAT

Immikkoortumi matumani innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsineq pillugu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut, allakkiamik matuminnga naggaserneqartoq sammissavarput.

2.1 SULEQATIGIINNISSAMUT ISUMAQATIGIISSUTEQARNEQ

Oktober 2015-imi Naalackersuisut nalunaarutigaat, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip⁸ aamma Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfiup⁹ akornanni suleqatigiinneq innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikel 33, imm. 3-p malineqarnissaanik qulakkeerinnissasoq, taamaasillutik inuit innarluutillit kiisalu kattuffiit taakkununga sinniisaasut, Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit isumaqatigiissummik naammassinninnermik nakkutiginninnermik suliaqarnermi peqataatinneqassasut.¹⁰

Maj 2018-imi Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti kiisalu Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfik (illua-tungeriit) innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsinissaq pillugu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissuteqarput.¹¹ Isumaqatigiissummik ukiunut 2018-2020-mut ataatsimut sammisanik arlalinnik aalajangersaasoqarpoq, matuma ataani innarluutillit kattuffii ataasiakkaat taakkulu ataanni immikkoortortat ukiumut pingasut tungaannut ataatsimeeqatigisarneri. Suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut tunngavigalugu siunnersuisoqatigiit, instituttip aamma naalackersuisoqarfiup isumaqatigiissutigaat nunami sumiiffinni assigiinngitsuni najukkami ataatsimiinnerit tallimat ingerlatissallugit, kiisalu nuna tamakkerlugu sinniisut peqatigalugit ataatsimut ataatsimiittoqassasoq.

2.2 NAJUKKAMI ATAATSIINNERIT

Najukkami ataatsimiinnernik siullertut siunertaavoq Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi unammillernartut annertunerpaat erseqqissarneqarnissaat. Aappaattut ataatsimiinnernik siunertaavoq erseqqissassallugu, innarluutillit kattuffii siunissami qanoq nuna tamakkerlugu innarluutillit pillugit isumaqatigiissummik naammassinninnermik suliaqarnermik nakkutiginninnermut peqataatinneqarsinnaanersut.

Ataatsimiinnerit siulliit pingasut november 2018-imi ingerlanneqarput. Ataatsimiinnerit marluk Nuummi ingerlanneqarput ataaserlu Sisimiuni ingerlanneqarluni. Ataatsimiinnerit kingulliit marluk juni 2019-imi ingerlanneqarput,

taakku Aasianni Narsarsuarmilu ingerlanneqarlutik. Ataatsimiinnernik inissiinermik siunertaavoq inuiaqatigiit sinniisuinit nunap inissisimanerini siammasissumik qulakkeerinninnissaq, taamaasillunilu nunap ilaani assigiingissutsinik qulaajaanissamut periarfissiinissaq.

Ataatsimiinnerni inuiaqatigiinnit sinniisut 5-13-it akornanniipput, taakkunannga amerlanerpaat illoqarfimmi ataatsimiiffiusumi imaluunniit illoqarfinni ataatsimiiffimmut qanittuusuni najukkami kattuffinneersuusarlutik. Ataatsimiinnerni kattuffiit aallartitaqartut takussutissartaat **ilanngussaq 1-itut ilanngunneqarpoq.**

TITARTAGAQ 2: KALAALLIT NUNAATA ASSIGA, ILLOQARFIIT ATAATSIMIIFFIUSUT TAKUTINNEQARPUT

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiinnit, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttimit aamma Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfimmit sinniisut ataatsimoorlutik ataatsimiinnerit pilersaarusionerat illutalernerallu isumagaat.

ATAATSIMIINNERIT IMA INGERLAPPUT

Piffissaq: Ataatsimiinnerit tamarmik nalunaaquttap akunnerinik pingasunik sivisussuseqarput, unillatsiarnerit ilanngullugit. Ataatsimiinnerit tamarmik nalinginnaasumik suliffiup avataanut inissineqarput, kattuffinni ilaasortat ajornannginnerusumik peqataasinnaatinniarlugit.

Ilusaa: Ataatsimiinnerit tamarmik tallimat ilusaat assigiippoq. Ataatsimiinnerit naatsumik saqqummiinernik, eqimattakkaarluni suliaqarnernik aamma ataatsimut oqaloqatigiinnernik imaqarput. Peqataasut tamarmik oqaaseqarnissamut ilassuteqarnissamullu periarfissaqartinneqarput.

Ataatsimiinnerup ingerlanerani peqataasut apeqqutinik pingaarnernik marlunnik saqqumiivigineqarput:

1. Innarluutillit pillugit suliaasaqarfimmi suut unammillernartut annerpaasut isumaqarpisi?
2. Isumaqaqatigiisummik naammassinninnissamik nakkutiginnilluni suliaqarnermut innarluutillit kattuffii qanoq pitsaanerpaamik peqataatinneqarsinnaanersut isumaqarpisi?

Apeqqut siullesq workshoppimi ilaavoq. Matumani peqataasut siullermik eqimattanut mikisunut agguarneqarput, tassani apeqqummik eqqartuissasut akissutiminnillu allattuissasut suliakkerneqarput. Matuma kingorna ataatsimut katersuisoqarpoq.

Apeqqutip aappaa ataatsimut sukangannginnerusumik oqallisigineqarpoq, tassani peqataasut paarlanguiaallutik oqaaseqarput. Ataatsimiisitsisut oqallinneq aquppaat oqallinnerup ingerlanerani oqaaseqartussamik toqqaasarlutik, apeqquteqartarlutik kiisalu oqaaseqartarlutik.

Malittareqqiineq naliliinerlu: Ataatsimiinnermi imaqarniliortoqarpoq, kingorna peqataasunut nassiunneqartumik. Tassunga atatillugu peqataasut aamma qinnuigineqarput ataatsimiinnermik naliliissasut, apeqqutit tulluuttut utertitsiffigeqqinnerisigut:

- Ataatsimiinnermit inernerusoq pingaarnerpaaq suna angerlaappiuk?
- Ataatsimiinnermi suna ingerlalluarpa?
- Siunissami ataatsimiinnissani suut pitsanngorsarneqarsinnaappat?

ATAATSIMIINNERNIT MISILITAKKAT TOQQARNEQARTUT

Kajumissuseq: Misigaarput, innarluutillit kattuffiit ataatsimiinnernik ingerlatsineq siammasissumik tapersorneqartoq. Ataatsimiinnerni kattuffiit sinniisaannit peqataanissamut nalinginnaasumik annertuumik kajumissuseqartoqarlunilu piumassuseqartoqarpoq. Peqataasut suliakkiutigineqartut tigulluarpaat ilanngutassarpasuaqarlutillu.

Assigiinngisitaarneq: Nalinginnaasumik ingerlalluarpoq innarluutillit kattuffii assigiinngitsut ataatsikkut ataatsimiinnermi sinniisoqartinneqarnerat. Tamanna isumaqarpoq, inunnut assigiinngitsunik innarluuteqartunut unammillernartut ataatsimut erseqqissarneqarlutillu sunniivigeqatigiilluni oqallisigineqarmata. Tamanna ajornartorsiutinut ataatsimiinnerni eqqartorneqartunut assigiinngisitaarnermik pilersitsivoq kiisalu allanngorarnermik isiginnittaatsinillu tunniussaqaqarlunilu.

Oqaloqatigiinneq sunniivigeqatigiinnerlu: Aallaavittut pilersaarutaavoq, ataatsimiinnerni Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit isumaqatigiissummik naammassinninnissaq pillugu kiisalu isumaqatigiissutip naammassineqarneranik nakkutiginninnermik suliaqarneq pillugu saqqummiineq sivisunerulaartoq ilaassasoq. Ataatsimiinnermi siullermili erserpoq, saqqummiussap eqqarsarnarnera annertoorujussuuspq, najukkamilu inuiaqatigiinnik peqataatitsinissaq pillugu ataatsimiinnerni ukkataqarnermut atatillugu tamanna equngasoq. Ataatsimiinnerit sinnerini taamaattumik saqqummiussa annertuumik naalisinneqarpoq, taarsiullugulu piffissaq sinneruttoq workshoppimut kiisalu kattuffiit sinniisuisa peqataanerannut atorneqarluni.

Apeqqutit: Apeqqutit ammasut kiisalu oqallinnissamut sinaakkutit siammasissut isumaqarput, unammillernartut annertoorpassuit nalinginnaasullu annertunerusumik oqaatigineqarmata, matuma ataani, innarluutillit pillugit suliaasaqarfimmiinnaq atuutinngitsut (assersuutigalugu sulisussanik ilinniagaqarsimasunik naammattunik amigaateqarneq). Misigaarput, ammasumik oqallisiginninnissamut inissaqartitsinissaq pingaaruteqartoq. Peqatigitillugu pingaaruteqarpoq eqqumaffigissallugu, ajornartorsiutit aalajangersimanerusut eqqartorusukkaanni, taava sammisanik aalajangersimanerusunik kiisalu apeqqutinik aalajangersimanerusunik toqqaanissaq iluaqutaasinnaasoq.

Najukkami tunngavissiineq: Misigaarput, ataatsimiinnernik nunami sumiiffinni assigiinngitsuni inissiineq najukkami peqataatitsinermut siuarsaasoq. Taamaattumillu isumaqarpugut, nunami siammasitsitsineq isumaqartoq, ataatsimiinnerni amerlanerusuni kattuffinni ilaasortanik, ataatsimiinnerit angerlarsimaffimminnit ungasinnerusumi ingerlanneqarsimagaluarpata peqataasussaasimanngikkaluanik peqataasoqartoq.

Piffissaq sumiiffillu: Aallaavittut ingerlalluarpoq, ataatsimiinnerit nalinginnaasumik piffissap suliffiusup avataatigut ingerlanneqarnerat, tamatumani sapinngisamik pinaveersaartinneqarmat kattuffinnit sinniisut peqataasinnaariartutik

freerumanissaat. Narsarsuarmi peqataasut amerlanerpaat Kujataani sumiiffinnit allanit ataatsimiinnermut peqataajartorlutik takkupput. Tamanna isumaqarpoq ulluinnarni Narsarsuarmut timmisartut umiatsiallu amerlassusaasa killeqarnerat pissutigalugu, peqataasut ataatsimut isigalugu ataatsimiinnerup aallartinnissaa tikillugu piffissami sivisuumi utaqqiinnarlutik katersuuteqqasimammata. Tamatumani ataatsimiinneq ullormi siusinnerusukkut aamma/imaluunniit sivisunerusumik ingerlanneqarsimasinnaagaluarpoq. Assigiissitaarnissamik eqqarsaateqarneq assigiissaartumik ataatsimiinnermik arlalinnik ingerlatsinermi pingaaruteqarsinnaavoq. Pisunili immikkut ittuni isumaliutersuutigineqarsinnaavoq, tamatuma malinneqannginnissaa pitsaanagerusinnaanersoq.

2.3 ALLANNGUINERMIK PILERSITSINEQ PILLUGU ISUMASIOQATIGIINNEQ

Najukkami ataatsimiinnermut malittarinninnertut siunnersuisoqatigiit, instituttip kiisalu naalackersuisoqarfiup ullup affaani isumasioqatigiinneq aaqjissuuppaat, taanna taaneqarpoq "Innarluutillit pillugti suliaasaqarfimmi qanoq allannguineramik pilersitsisinnaavugut". Isumasioqatigiinneq 8. november 2019-imi ingerlanneqarpoq, angallannerlu pissutigalugu Nuummi ingerlanneqarluni.¹²

Isumasioqatigiinnermik ilaatigut siunertaavoq najukkami ataatsimiinnernit inernerusunik inuiaqatigiinnut, qitiusumik pisortani oqartussaasunut kiisalu kattuffinnut allanut saqqummiussinissaq. Tamanna aallaavigalugu kissaatigineqarpoq, pisinnaatitaaffiit tunngavigalugit suleriuseqarluni innarluutillit pillugit suliaasaqarfimmi pitsaasumik allannguineramik qanoq pilersitsisoqarsinnaanera ukkatarineqassasoq.

Inatsisartut innarluutillit pillugit politikikkut iliusissatut pilersaarut pillugu aalajangiinissamut siunnersuummik akuersissuteqarnikuunerat (qulaani immikkoortoq 2.1. takuuk) eqqarsaatigalugu, siunnersuisoqatigiit, instituttip aamma naalackersuisoqarfiup aalajangerpaat isumasioqatigiinnerup annertunerpaartaa, innerluutillit pillugit politikimi anguniakkanik qanoq inissiisoqarnissaanut malittareqqiinissamullu tunngasuussasoq. Eqqarsaataavoq, isumasioqatigiinnermit isumassarsiat isumaliutersuutillu iliusissatut pilersaarummik aggersumik suliaqarnermut ilaasinnaasut.

Isumasioqatigiinnermit oqallinnerit ukkatarinninnerunissaat kiisalu oqallinnerit taakkunannga inernerit atorluarsinnaanerunissaat neriuutigalugu, inuiaqatigiinni immikkoortut toqqarneqartut marluk ukkatarineruneqarput, tassa ilinniarneq aamma suliffeqarneq pillugu immikkoortut. Ilaatigut najukkami ataatsimiinnerni innarluutillit kattuffiisa erseqqissarnikummassuk, inuiaqatigiinni immikkoortuni taakkunani marlunni annertuumik unammillernartoqartoq. Ilaatigullu ilinniagaqarsinnaaneq suliffeqarsinnaanerlu nalinginnaasumik inuit innarluutillit inuunermi atugaannut kiisalu inuiaqatigiinni inuunermi peqataanissamut periarfissaannut annertuumik sunniuteqartarmata.

Isumasioqatigiinnermi innarluutillit kattuffiini siulittaasut aamma siulittaasut tullersortaat kiisalu oqartussaasunit attuumassuteqartunit kattuffinnillu allanit sinniisut, matuma ataani innarluutillit, suliffeqarneq aamma ilinniartitaaneq pillugu suliasaqarfiup iluani inuit immikkut ilisimasallit peqataapput. Kattuffiit aallartitaqartut takussutissartaat **ilanngussaq 2-tut** ilanngunneqarpoq.

ISUMASIOQATIGIINNEQ IMA INGERLAVOQ

Piffissaq: Isumasioqatigiinneq nalunaaquttap akunnerini sisamani sivilissuseqarpoq, unillatsiarnerit ilanngullugit, tallimangornermilu ualikkut nal. 15-19 ingerlanneqarluni. Piffissaq nalinginnaasumik suliffiup naalernerani inissinneqarnikuuvoq, oqartussaasuni kattuffinnilu sulisunik sulinermi nalaani peqataasunik, qaaqqusisoqarnikummat kiisalu kattuffinni sinniisut peqataanissamut freertariaqarmata.

Ataatsimiinnernit eqikkaaneq: Isumasioqatigiinnermi immikkoortumi siullermi siunnersuisoqatigiit, instituttip aamma naalackersuisoqarfiup pingaarnertut saqqummiuppaat, innarluutillit kattuffiisa innarluutillit pillugit suliasaqarfimmi unammillernartutut annerpaatut erseqqissaatigisimasaat, aamma innarluutillit pillugit isumaqatigiissutip naammassineqarnissaanut nakkutiginninnermik suliaqarnermi inuiaqatigiit qanoq peqataatinneqarsinnaanerit pillugu kattuffiit oqaaseqaataat.

Workshop: Isumasioqatigiinnermi kingorna siullertut workshop ingerlanneqarpoq. Workshoppi naatumik saqqummiinnermik aallartinneqarpoq, tamatum kingorna eqimattakkaarluni sulisoqarluni kiisalu ataatsimut eqimattat saqqummiinnerannik naggaserneqarluni.

Workshoppimut atatillugu peqataasut qinnuigineqarput innarluutillit pillugit suliasaqarfimmi unammillernartut toqqarneqartut itisileqqullugit nassuiaqqullugillu, tamatumani siunertarineqarpoq innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi qitiusumik tunngaviusut eqqarsaatigalugit ilinniartitaanermut aamma suliffeqarnermut suliasaqarfimmi anguniakkanik piviusorsioertunik eqqartuinissaq inississuinissarlu. Siunertamut tamatumunnga eqimattat sulinissamut alloriarnermit-alloriarnermut ilitersuummik (**ilanngussaq 3**) kiisalu anguniakkanik inississuinissamut immersuiffissamik (**ilanngussaq 4**) tunineqarput.

Peqataasut siumut eqimattanut arfinilinnut, immikkut sammisaqarfiusunut agguanneqareerput:

- Eqimattat 1: Ilinniarfeqarfimmi peqataatitsineq
- Eqimattat 2: Ilinniarfeqarfimmi tikikkuminassuseq
- Eqimattat 3: Ilinniarfeqarfimmi inunnut innarluutilinnut isummanik pigiliutiinnakkanik akiuiniarneq
- Eqimattat 4: Suliffeqarfeqarfimmi peqataatitsineq
- Eqimattat 5: Suliffeqarfeqarfimmi tikikkuminassuseq
- Eqimattat 6: Suliffeqarfeqarfimmi inunnut innarluutilinnut isummanik pigiliutiinnakkanik akiuiniarneq

Eqimattani katiterinermit tulluuttut pingartinneqarput:

- Eqimattani tamani inuiaqatigiinnit sinniisunik kiisalu oqartussaasunit kattuffinnillu allanit sinniisunik peqassasoq.
- Peqataasut kalaallisut oqaaseqarnersut aamma/imaluunniit qallunaatut oqaaseqarnersut, eqimattami sulineq oqalutseqarani ingerlasinnaassamat.
- Peqataasut ilaat eqimattani aalajangersimasuni peqataanissamat immikkut piumasaqarmata. Assersuutigalugu oqartussaasunit sinniisut aamma inuit ilisimasallit immikkut ilinniartitaanermik suliasaqarfimmut imaluunniit suliffeqarneq pillugu suliasaqarfimmut immikkut attuumassuteqartut eqimattani, suliasaqarfimmik pineqartumik sammisaqartuni inissinneqarput.

Malittareqqiineq naliliinerlu: Eqimattat innarluutillit pillugit politikikkut anguniakkat pillugit immersugassat immersugaat naalackersuisoqarfiup, instituttip aamma siunnersuisoqatigiit sulinerata nanginneranut isumassarsiorfissatut toqqorneqarput.

Isumasioqatigiinneq naggaserlugu peqataasut tamarmik qinnuigineqarput naliliilluni apeqqutit sisamat eqqarsaatigeqqullugit, kiisalu akissutitik post-it-inut allaqqullugit. Pappilissat taakku katersorneqarput toqqorneqarlutillu. Apeqqutit tassaapput:

- Ullormi isumasioqatigiinnermit inernerusut pingarnerpaat angerlaassassatit suuppat?
- Suna ingerlalluarpa?
- Suna ingerlalluarpallaanngila?
- Peqataatitsinissamat siunnersuutitsialannik peqarpi?

Ataatsimiinnermi imaqarniliortoqarpoq, kingorna peqataasunut nassiunneqartumik.

ISUMASIOQATIGIINNERMIT MISILITAKKAT TOQQARNEQARTUT

Suleriaaseq aaqqiissutissanik sammiveqartoq: Innarluutillit pillugit suliasaqarfimmi allannguinerit pilersinniarlugit kiisalu pinsinnaatitaaffinnik illersuineq nukittorsarniarlugu, pingaaruteqarpoq unammillernartuinnaat eqqartunnginnissai, aammali unammillernartut taakku qanoq iluarsineqarsinnaanerisa eqqartornissaat. Taakku tamarmik inissaqartinneqassapput. Ataatsimiinnerit tamarmik unammillernartunik ukkataqarfiusimanerat eqqaassagaanni, nuannaarutigaarput, isumasioqatigiinneq ataatsimiinnernik taakkuninnga eqikkaaffiinnanngimmat, aammali aaqqiissutissanik sammiveqarluni siunissamat isiginnittoqarmat.

Oqallinnerup aaqqiissuusaanera sinaakutillu: Workshoppi nalinginnaasumik ingerlalluarpoq. Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliasaqarfimmi unammillernartut amerlallutillu annertuut eqqarsaatigissagaanni suminganniit aallartinnissaq, kiisalu unammillernartut ataasiakkaat pinaveersaartinniarlugit qanoq iliuseqassanerluni nalunarsinnaavoq. Tamanna eqqarsaatigalugu ilinniartitaaneq aamma suliffeqarneq pillugu suliasaqarfinnik killilimmik

ukkataqarneq ingerlalluarpoq, kiisalu eqimattat tamarmik tamatuma ataani sammisamik tunineqarlutik.

Aammattaq eqimattat sulinissamut minutsikkaartumik ilitersuut (ilanngussaq 3) kiisalu anguniakkanik aalajangersimasunik immersugassamut inississuinissaq (ilanngussaq 4) aqutsissutitut atornera pillugit pitsaalluinnartunik utertitsisoqarpoq.

Isiginnittaatsit assigiinngitsut: Nalinginnaasumik misigaarput, suliamik suliaqartut aamma inuiaqatigiinni sinniisut katiternerat ingerlalluartoq. Eqimattat sulinermi sunniivigeqatigiinnermik pilersitsivoq.

Suleriaatsimi toqqarneqartumi, peqataasut unammillernartunik toqqarneqartunik nassuiaallutik kiisalu anguniakkanik inississuillutik, kattuffinni sinniisut kiisalu oqartussaasunit kattuffinnillu allanit sinniisut misilittakkanik, ilisimasanik isiginnittaatsinillu ilassuteqarnissaat periarfissaavoq

Ungasissumit ussersorluni oqaluttaaneq: Kalaallit Nunaanni ussersorluni oqalutsit pissarsiarinissaat killeqartorujussuuvuq. Taamaattumik inunnik tusaaniarnikkut innarluuteqartunik peqataatitsinissaq ajornakusoorsinnaavoq. Isumasioqatigiinnermut Danmarkimit ungasissumit ussersorluni oqalutsimik inniminniisoqarnikuuvuq. Saqqummiussinernut kiisalu ataatsimut oqallinnernut atatillugu teknikkikkut unammillernartoqalaarpoq, eqimattakkaarlunili sulinermi ungasissumit oqaluttaasut eqimattami, KTK-mit sinniisut marluk peqataaffigisaanni ikiortaapput. Ataatsimut isigalugu misigaarput, ungasissumit ussersorluni oqaluttaaneq iliuuseqarneq pitsaasuusoq, pisuni allani aamma atornerqarluarsinnaasoq.

2.4 SIUNISSAMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSISARNISSAQ

Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiit ukiuni kingullerni malunnartumik nukittorsarneqarput, matuma ataani kattuffiit kateriffiannik NIIK-mik kiisalu innarluutillit illersuisoqarfiannik, Tiliumik pilersitsineq. Ineriartorneq tamanna eqqarsaatigalugu isumaqarpugut, innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsineq pillugu pisortatigoortumik pingasuulluni suleqatigiinneq pisariaqartinneqarunnaartoq. Siunissami suliassaq tamanna siunnersuisoqatigiinnit, instituttimit aamma naalackersuisoqarfimmit immikkut siullertut tigummineqassaaq.

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit aamma Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit isumaqatigiissummik naammassinninnermik siuarsaanermik nakkutiginninnermillu suliaqarneq siunissami inuiaqatigiinnik peqataatitsineq qulakkiissavaat. Soorlu Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnutllu Naalackersuisoqarfik pisussaataaassaaq inuit innarluutillit pillugit tunngasunik politikikkikkut ineriartortitsinermi aamma aalajangiiniarnermi inuiaqatigiit peqataatissallugit.

KAPITALI 3

INNARLUUTILLIT PILLUGIT SULIASSAQARFIMMI INUIAQATIGIINNIK PEQATAATITSINERMUT TUNNGAVIIT

Ataatsimiinnernit kiisalu isumasioqatigiinnermit misilittakkat tunngavigalugit tunngaviit arlallit inississorpagut, Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit suliassaqarfimmi inuiaqatigiinnik peqataatitsinermi oqartussaasut, inuiaqatigiinni kattuffiit aamma suliaqartut attuumassuteqartut allat siunissami iluaqutigisinnaasaat.

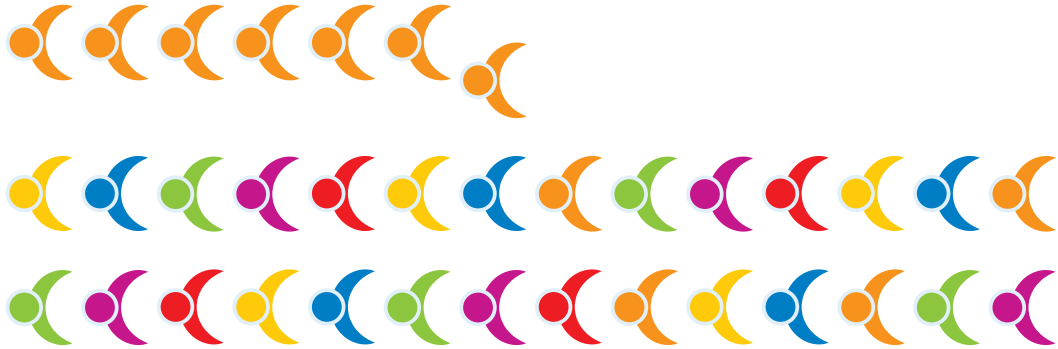
Misilittakkat tunuliaqutaasut ilaatigut tunngavigaat, peqataasut utertitseqqinnerannit naliliinerinnillu ingerlalluartutut kiisalu suut pitsaanerusinnaanersutut misiginerigut.

Inuiaqatigiinnik peqataatitsinermut tunngaviit tassaapput:

1. Inuiaqatigiinni immikkoortuni arlalinni innarluutillit isiginnittaasaat eqqarsaatigineqassaaq
2. Immikkoortuni assigiinngitsuni tikikkuminassuseq
3. Inunnik ataasiakkaanik eqqarsaatiginninneq
4. Peqataasut akornanni assigiinngisitaarneq
5. Killiffinni qaffasissutsinilu assigiinngitsuni peqataatitsineq
6. Inuttut oqaluttuassanik inissaqartitsineq

Tunngaviit arlallit taakku aamma NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani qitiusumik inissisimapput. Tulliuttumi innersuussutigaarput, tunngaviit ilisimaneqarluartut taakku Kalaallit Nunaanni politikikkut ineriartortitsinermi aamma aalajangiisarnerni inuiaqatigiinnik peqataatitsinissamut aalajangersimasumik pisussaaffiliinermut atatillugu qanoq ilanngunneqarsinnaanersut.

INUIAQATIGIINNI IMMIKKOORTUNI ARLALINNI INNARLUUTILLIT ISIGINNITTAASAAT EQQARSAATIGINEQASSAAQ

Siammasissumik isumaavoq, innarluutillit pillugit politikki aamma innarluutillit pillugit inatsisit isumaginninnermi inatsisip kingorna tapersersuinnermut aamma iliuseqarnermut attuumassuteqartut pingaarnerpaasut. Inuiaqatigiinnik peqataatitsisunik inunnik innarluutilinnik naligiissumik periarfissaqartitsisunik pilersitsiniarutta, innarluutillit pillugit politikki aamma innarluutillit pisinnaatitaaffii immikkoortutut aamma pingaaruteqanngitsutut isigisarnerat unitsittariaqarparput. Immikkut killilikkamik ukkatarinnittarnermit nalinginnaasumik ukkatarinnittoqartalissaaq.

Tassunga atatillugu innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi pisussaaffiup nalinginnaasup innarluutillit isiginnitaaasaannik saqquminerpaasutut (mainstreaming) isiginnilernissaaq pingaaruteqarpoq. Saqqumisitsinerpaanerup imaraa, pisortani oqartussaasut inuit innarluutillit tamarmik immikkut immikkoortuminni pisinnaatitaaffiik suliaqassasut. Tamanna isumaqarpoq, pisortani oqartussaasut politikkini tamani, pilersaarutini tamani aamma allaffissornermi tamani inunnut innarluutilinnut attuumassuteqartuni, inuit innarluutillit peqataatissavaat kiisalu pisinnaatitaaffii naligiimmillu pineqarnerat eqqarsaatigissavaat.

Inuit innarluutillit kiisalu kattuffiit, taakkununga sinniisuusut peqataatinnissaannut pisussaaffik, politikkinik taama ittunik ineriartortitsinermik suliaqarnermillu sulinermi isigissallugu pingaaruteqarpoq. Assersuutigalugu tassaasinnaapput Naalakkersuisut atuarfeqarfimmi inatsisinik piareersaallutillu suliaqaraangata, kommuni utoqqarnut suliniutinik aallartisaagaangat, aamma oqartussaasut sanaartukkamik nutaamik attaveqatigiinnermillu nutaamik pilersaarusioreaangata.

OQAASEQ SAQQUMINERPAANEQ (MAINSTREAMING)

Mainstream qallunaatut toqqaannartumik nutserlugu 'hovedstrøm'. Oqaaseq suaassutsit naligiisitaaneranni atorneqartarpoq. Oqaaseq naligiimmik pinninneq pillugu politikkimut atatillugu atorneqaraangami, isumaqartarpoq, naligiimmik pinninneq politikikkut saqqumisinnerpaaneqassasoq, saniatigut sammineqaannarani. Saqqumisitsinerpaaneq matumani politikikkut sulinermi tassaavoq nalinginnaanerpaat suleriaatsillu.

Saqquminerpaaneq ilaatigut pingaaruteqarpoq, innarluutillit pillugit isumaqatigiisummik suliaqarnerup siuarsarnissaanut sukkuq suliniuteqartoqassanersoq pillugu ataatsimut takunnissinnaanermik qulakkeerinninniarnermi. Aporfiit inuiaqatigiinnit pilersinneqartut, inunnik innarluutilinnik inuiaqatigiinni tamakkiisumik sunniuteqartumillu peqataanissamut aporfilersuisut allanngujuitsuunngillat. Taamaattorli inuiaqatigiit ineriartornerat malillugu aporfinnik nutaanik peqalersinnaavoq. Tamatumunnga assersuutaavoq digitalinggoraaneq ingerlasoq. Inuiaqatigiinni digitalinggoraanerup annertusiartuinnarnerata assersuutigalugu inunnut isigisinnaassutsikkut innarluuteqartunut aamma inunnut tarnikkut innarluuteqartunut unammillernartunik nutaanik pilersoqarsinnaavoq. Unammillernartut taakku isumaqatigiissutip malinneqarnissaa qulakkeerniarlugu oqartussaasut ingerlaavartumik sulinerminni eqqarsaatigisariaqarpaat.

IMMIKKOORTUNI ASSIGIINNGITSUNI TIKIKKUMINASSUSEQ

Innarluutillit pillugit isumaqatigiisummi tikinneqarsinnaaneq pisinnaatitaaffiuvoq qitiusutut inissimasoq. Tikinneqarsinnaaneq piumasaqaataavoq, isumaqatigiisummi pisinnaatitaaffiit arlallit piviusunngortinneqarsinnaanerannut.¹³ Avatangiisit tikinneqarsinnaasut kateriffinnut, inuit ataatsimoorfiinut ataatsimullu isigalugu inuiaqatigiinni peqataanermut annertuumik pingaaruteqarput. Tamanna aamma kattuffinni peqataanissamut periarfissanut kiisalu politikikkut ingerlanermi peqataasinnaanermut atuuppoq.

Tikinnekarsinnaannginneq taamaattumik aamma inuit innarluutillit ineriartornermi peqataasinnaanerannut kiisalu politikkinik inatsisinillu kiisalu aalajangiiniarnernik

allanik ineriartortitsinermut suliaqarnermullu peqataasinnaanerannut sorspassuartigut akornutaasinnaavoq.

Oqartussaasut sulineranni kiisalu aalajangiiniarnerni, inunnut innarluutilinnut attuumassuteqartuni inuiaqatigiinnik peqataatitsinissaq kissaatigigaanni, taamaattumik peqataatitsiniarnermi tikinneqarsinnaanerup kiisalu killiffiit assigiinngitsut piusinnaasut eqqarsaatiginissaat pingaaruteqarpoq. Aamma pingaaruteqarpoq tikinneqarsinnaaneq assigiinngitsutigut eqqarsaatiginissaa.

Assersuutitut tulliuuttut eqqaaneqarsinnaapput:

Assersuut 1 – Allakkanik atugassanik pissarsisinnaaneq: Assersuutigalugu allakkanik atugassanik tusarniaanermut atatillugu imaluunniit ataatsimiinnissamut piareersaatitut nassiussiniaraanni imaluunniit saqqummiussiniaraanni, qulakkeerneqartariaqarpoq, atugassat tamanit pissarsiarineqarsinnaasumik nassiunneqassasut imaluunniit saqqummiunneqassasut. Tamanna aamma elektroniskiusunut atuuppoq. Allakkanik atugassanik pissarsisinnaanerme ilaatigut allakkap isikkuanut, matuma ataani naqinnerit typiinut, immikkoortut annertussusaannut aamma qalipaataanut piunasaqaatit ilaapput.

Assersuut 2 – Ornigulluni tikinneqarsinnaaneq: Ataatsimiinnernik, inuiaqatigiinnit sinniisunik peqataanissamut aggersaasoqarsimatillugu pilersaarusiorneq aamma assersuutaavoq. Ataatsimiinnerit taama ittut inini tikinneqariaannaasuni sapinngisamik ingerlanniarneqartassapput. Pissutsit malillugit imaassinnaavoq illuni init, tummeqqakkoorfissaanngitsut kiisalu perusersartarfinnik kørestolertunut naleqqussagaasunik peqartut ataatsimiiffiginiarnissaat pingaaruteqarsinnaavoq. Ilanngullugu isumassarsiatsialaasinnaavoq tikikkuminassuseq aggersaanerme nassuiarnissaa. Taamaaliornikkut pinaveersaartinneqarsinnaavoq, qaaqqusaasut ilaasa ataatsimiinnermut takkutinngitsoornissaat, ataatsimiiffissap tikikkuminaratannngissinnaanera annilaanngatigalugu.

Assersuut 3 – Paasissutissanik ingerlatitseqqinernillu pissarsisinnaaneq: Assersuutit pingajuattut taaneqarsinnaavoq, inuit innarluutillit ilaasa pisariaqartissinnaammassuk, oqartussaasut paasissutissat pillugit ajornaatsumik paasiuminartumillu atassuteqarnissaat ingerlatitseqqinissaallu. Suliniutit aalajangiiniarnerillu, inunnut innarluutilinnut attuumassuteqartut, sukkasuumik pingaarnerinnarnik, piffissaq ungasissoq pillugu aamma paasiuminaatsunik imaqalipallassinnaapput. Assersuutigalugu nuna tamakkerlugu innarluutillit pillugit politikikkut iliuusissatut pilersaarut pillugu sulineq. Pisuni taama ittuni inuiaqatigiinnik peqataatitsinissaq qulakkeerniarlugu peqataatitsiniarnermi pingaaruteqarsinnaavoq imarisat aalajangersimasunngortinnerunissaat, tigussaasunngortinnissaat taamaaliornikkullu pissarsiariuminartunngornissaat sulissutigissallugu.

Erseqqissarneqassaaq, tikikkuminassuseq inunnut innarluutilinnut taamaallaat iluaqutaanngimmat. Eqimattat allat, tikikkuminassuseq pillugu suliniutinik iluaquteqarsinnaasut ilaatigut tassaapput utoqqaat kiisalu inuit piffissami sivikitsumi pitsorluuteqartut, assersuutigalugu inuit ajaappiartut niukku napisimanertik pissutigalugu. Attaveqarneq paasissutissallu paasiuminartut assersuutigalugu meeqqanik peqataatitsinermi iluaquterujussuusinnaapput, soorlu kalaallisut qallunaatullu oqaluttaaneq iluaqutaasinnaasoq.

INUNNIK ATAASIAKKAANIK EQQARSAATIGINNINEQ

Pisut ilaanni inuit ataasiakkaat immikkut eqqarsaatiginissaat pisariaqarsinnaavoq, tamatumani pisuni aalajangersimasuni, soorlu assersuutigalugu ataatsimiinnermut imaluunniit tusarniaanermut atatillugu peqataallutillut peqataatinneqarnissaat qulakkeerniarlugu.

Innarluutillit pillugit isumaqatigiisummi allassimavoq soqutigittarneq taama ittoq naammaginartumik tulluarsaanertut taaneqartartoq. Naammaginartumik tulluarsaanermik isumaqartinneqarpoq iliuseqarnerit pisariaqartut tulluartullu, immikkut illuinnartumik annertuumik nanertuusiinermik imaqqanngitsut, inuup innarluutillip pisumi aalajangersimasumi peqataatinneqarnissaa qulakkeerniarlugu iliuserineqartut.¹⁴

Assersuutitut tulluuttut eqqaaneqarsinnaapput:

Assersuut 1: Naammaginartumik tulluarsaaneq ilaatigut pisuni tassaasinnaavoq, inunnik ataatsiakkaanik peqataasoqarnissaanut qulaakkeerinninniarluni tikikkuminarsaanermi iliuuseqarnerit nalunginnaasut naammangikkaangata.¹⁵ Soorlu assersuutigalugu taaneqarsinnaavoq, ataatsimiinnissaq illumi, isaarissamut majorallattarfimmik peqartumi elevatoreqartumilu ingerlanneqarnissaa pilersaarutaagaluartoq, inuit ilaat, soorlu assersuutigalugu kørestolertut, illumi automatiskimik matunik ammaatinik peqanngippat matumik ammaanissamut ajornakusoortitsisinnaasut. Pisumi taamaattumi pisariaqarsinnaavoq pineqartut illumut isernissaannut ikiorneqarnissaat.

Assersuut 2: Naammaginartumik tulluarsaanermut assersuut alla tassaasinnaavoq, ataatsimiinnissamut imaluunniit pisussamut atortussanik naqinnernik angisuunik allassimasoqartunik naqiterinissaq anisitsinissarluunniit, taamaasilluni inuup isigiarsuttup allassimasut pitsaanerusumik atuarsinnaassammagit. Aamma imaassinnaavoq, atugassat siusinaarluni pineqartumut nassiunneqarnissai, taamaasilluni ataatsimiinnissaq sioqqullugu misissoreersinnaassammagit imaluunniit computerimik imaluunniit tabletimik naqinnernik allisitsisinnaasumik nassarsinnaassammat.

Assersuut 3: Ataatsimiinnermut atatillugu tusilartunut ussersorluni nutserisoqarnissaq aamma naammaginartumik tulluarsaanermut assersuutaasinnaavoq. Kalaallit Nunaanni ussersorluni nutserisussanik pissarsiniarnermi unammillernartut immikkut ittut eqqarsaatigalugit, iliuuseqarneq taamaattoq pissutsit naapertorlugit aningaasartuutinik annertuunik imaluunniit aaqqissuisumut iluaqutissanik atuinermik annertuumik atassuteqarsinnaavoq. Nalilerneqartuaannartariaqarpoq, tamanna iliuuseqarnertut immikkut annertuumik nanertuutaasutut isigineqassanersoq.

Ataatsimiinnermik imaluunniit allatut aaqqissuussinermik inuiaqatigiinnit peqataaffigineqartussamik pilersaarusiaraanni, isumassarsiatsialaasinnaavoq peqataasut siusinaarluni aperinissaat, immikkut pisariaqartitsinersut. Peqataanissamut immersugassanik atuigaanni assersuutigalugu immikkoortumik ilanngussisoqarsinnaavoq, peqataasussat allassinnaallutik, pitsorluttuuneq pissutigalugu immikkut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsillutik.

PEQATAASUT AKORNANNI ASSIGIINNGISITAARNEQ

Inuit innarluutillit eqimattaapput assigiinngisitaartut, inuit pineqartut assigiinngitsorujussuarnik piumasaqarlutillu pisariaqartitsisuupput. Inuit eqimattat assigiinngitsunik nikerartunillu pitsorluttuupput. Taamaattumillu assigiinngitsorujussuusinnaavoq, inuit pineqartut ulluinnarni kiisalu inuiaqatigiinni avatangiisiminni sorlernik qanorlu annertutigisunik aporfeqarnersut. Innarluutillit pillugit isumaqatigiisummik naammassinninniarluni suliaqarnermi inuiaqatigiinnik peqataatitsinermi pingaaruteqarpoq, assigiinngisitaarnerup tamatuma isiginiarnissaa.

Peqataatitsinissaq aaqqiissuukkaanni taamaattumik isumassarsiatsialaasinnaavoq saqqummiussinermi annertussutsit assigiinngitsut eqqarsaatiginissaat. Tamanna inuiaqatigiinnit sinniisunut kiisalu inuiaqatigiinni immikkoortuni aalajangersimasuni sinniisunut atuuppoq.

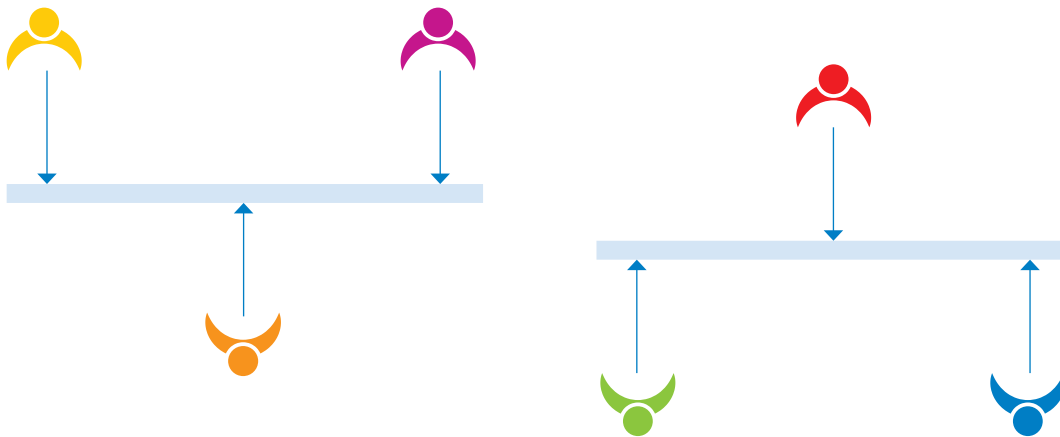
Suliniut imaluunniit pilersaarut peqataatitsinissap tunuliaqutigisaa eqqarsaatigalugu, ilaatigut isumaliutersuutigineqarsinnaavoq makku ilannguttariaqarnersut:

Innarluutit assigiinngitsut pillugit sinniisut, matuma ataani timikkut, tarnikkut, maluginiutitigut aamma eqqarsartaatsikkut pitsorluttuuneq. Sinniisut taamaattut innarluutillit kattuffiik assigiinngitsunik peqataatitsinikkut naapinneqarsinnaapput.

Inuunermi killiffinni assigiinngitsuni sinniisut, matuma ataani meeqqat, inuusuttut, inersimasut aamma utoqqaat. Assersuutigalugu atuarfimmi suliniut, meeqqanut innarluutilinnut attuumassuteqartoq pineqarpat, innarluutillit kattuffii kiisalu meeqqat pillugit kattuffiit peqataatinneqarnissaat naleqquttuusinnaavoq.

Inuiaqatigiinni immikkoortuni sunnerneqartumi imaluunniit sunnerneqartuni sinniisut. Tamatumani ilaasinnaapput oqartussaasunit attuumassuteqartunit, suliffeqarfinit imaluunniit kattuffinit soqutigisaqartunit sinniisut. Assersuutigalugu suliffeqarfeqarfimmi inatsimmik suliaqarneq pineqarpat, aamma sulisitsisunut innarluutilinnut attuumassuteqarsinnaasoq, suliffeqarfeqarfimmit illua-tungiusut aamma innarluutillit kattuffiisa peqataatinneqarnissaat naleqquttuusinnaavoq.

KILLIFFINNI QAFFASISSUTSINILU ASSIGIINNGITSUNI PEQATAATITSINEQ

Suliniuummi killiffinni assigiinngitsuni inuiaqatigiinnik peqataatitsinissamik qulakkeerinninnissaq qitiuvoq, assersuutigalugu innarluutillit pillugit iliuusissatut pilersaarummik suliaqarnermut naammassinninnermullu atatillugu. Inuit innarluutillit kiisalu kattuffiit taakkununga sinniisuusut, iluaqutaasunik ilanngussassaqaarsinnaallutillu isiginnittaaseqaarsinnaapput, aallartisarnermi saqqummiunneqarnissaannut oqallisigineqarnissaannullu pingaaruteqaarsinnaasunik, soorlu aamma naammassinninnermut kiisalu inaarutaasumik naliliinermi pingaaruteqaarsinnaasut.

Taamatuttaaq qaffasissutsini assigiinngitsuni peqataatitsinissap qulakkeernissaa qitiusinnaavoq, matuma ataani najukkami, nunap ilaani nunalu tamakkerlugu. Nuna tamakkerlugu peqataatitsineq assersuutigalugu tassaasinnaavoq inatsisissatut siunnersuutitik nunami innarluutillit kattuffiit tusarniaassummik naassiussineq. Tamanna inatsisissatut siunnersuutitut, inunnut innarluuteqartunut aalajangersimasumik tunngasunut tusarniaanernut taamaallaat atuutinngilaq, kisiannili inuiaqatigiinni immikkoortuni qitiusuni inatsisinut, inunnik innarluuteqanngitsunik innarluutilinnillu sunniisunut atatillugu atuuppoq. Peqataatitsineq nuna tamakkerlugu aamma innarluutillit pillugit suliassaqaarfimmi inuiaqatigiinni sinniisunik, nuna tamakkerlugu suliniutinut aamma iliuusissatut pilersaarutinut malittarinnittussanik toqqaanikkut pisinnaavoq.

Peqatigitillugu puigorneqassanngilaq qanilluinnartunik najukkamilu peqataatitsineq. Ilaatigut tamanna tapeeqataasinnaavoq najukkami aalajangiisartut, najukkami inuiaqatigiinni sumi iliuuseqartoqarsinnaanerani paasinninnerannik, kisiannili ataasiakkaanut annertuumik isumaqarsinnaavoq inuiaqatigiinni inuunermut sunniuteqarneq peqataanissamullu periarfissaqarneq, tamatumuunalu inuup inuttut ineriartorneranut sunniuteqarsinnaalluni.

INUTTUT OQALUTTUASSANIK INISSAQARTITSINEQ

Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut unammillernartut annertupput ajornartuullutillu. Inuit innarluutillit kiisalu inunnut innarluutilinnut qanigisaasut taamaattumik ulluinnarni namminneq imaluunniit qanigisamik misigisaannik kiisalu aporfiinik annertuumik sunnertisimasinnaapput.

Inuit innarluutillit kiisalu kattuffiit taakkununga sinniisut peqataatinneranni, inuttut misigisat taamaattumik akissutini pissarsiarineqartuni initoorujussuusinnaapput. Assersuutigalugu innarluutillit pillugit suliasaqarfimmi unammillernartut aamma aaqqiissutissaasinnaasut pillugit aperigaanni, inuiaqatigiinni sinniisut amerlasoorpassuit akissutiminni namminneq inuttut misigisat aallaavigalugit tunngavigalugillu oqaluttuarterput.

Oqartussat Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit isumaqatigiisummik naammassinninnissamik suliaqarneranni, pingaaruteqarpoq, inuiaqatigiinni oqaloqatigiinneq nalinginnaasumik pissutsinut aamma inuiaqatigiit aaqqissugaanerannut tunnganissaa.

Aammali inuttut oqaluttuassat inissaqartinnissaat pingaaruteqarsinnaavoq – pingaartumik inuiaqatigiinnik qanittumik najukkamilu peqataatitsinermi. Assersuutigalugu kommunini kiisalu illoqarfinni aamma nunaqarfinni politikikkut suliniutinik ineriartortitsinermut naammassinninnermullu atatillugu pisinnaavoq.

Ataatsimiinnermut atatillugu inissaqarpat, inuiaqatigiinni sinniisut inuttut misigisatik

kiisalu unammilligassatik avitseqatiissutiginnissaannut, tamanna peqataasut akornanni ataqatigiinnermik misigilersitsisinnaavoq, taamaasillunilu inuiaqatigiinnik nukittorsaalluni. Oqartussaasut tungaannit aamma suliassaasinnaavoq inuttut oqaluttuaq oqallinnermik nalinginnaasumut aqqissuussamullu kivitsinermut aallaaviutinnissaa.

EQIKKAANEQ TUNNGAVIILLU

Kalaallit Nunaanni oqartussaasut NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaanik malinnissapput. Taamaaliussapput ilaatigut inuiaqatigiinni immikkoortuni assigiinngitsuni inatsisinik kiisalu politikkinik, inunnut innarluutilinnut naligiimmik periarfissiisunik siuarsaasunik ineriartortitsinikkut naammassinninnikkullu. Tamatumunnga atatillugu oqartussaasut pisussaataapput inuiaqatigiit tusarniaavigissallugit peqataatissallugillu, matuma ataani Kalaallit Nunaanni innarluutillit kattuffii.

Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutip Kalaallit Nunaanni naammassiniarneqarnera pillugu nakkutiginninnermik suliaqarnermut atatillugu, Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit aamma Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfik suleqatigalugu Kalaallit Nunaanni innarluutillit kattuffiinik najukkami ataatsimiisitsinerit tallimat ingerlannikuuat, taakku Nuummi, Sisimiuni, Narsarsuarmi aamma Aasianni ingerlanneqarput, kiisalu katersiffiusumik ilaatigut inuiaqatigiinnit aamma oqartussaasunit attuumassuteqartuni peqataaffigineqartumik isumasioqatigiinnermik ingerlatsinikuullutik.

Tamanna tunngavigalugu inuiaqatigiinni peqataatsinermut tunngaviit tulliuuttut nassaaraagut, isiginnittaaserput naapertorlugu Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit pisinnaatitaaffiinik pitsaaneruseqarput qulakkeerinninnissamut suliaqarnermik nukittorsaaqataasinnaasut:

- 1. Innarluutillit isiginnittaasaat inuiaqatigiinni immikkoortuni amerlanerusuni eqqarsaatigineqassapput.** Innarluutillit pillugit politikki aamma innarluutillit pisinnaatitaaffii immikkoortutut aamma pingaaruteqanngitsutut isigisarnerat unitsittariaqarparput. Taarsiullugu pisortani oqartussaasut politikkini tamani, pilersaarutini tamani aamma allaffissornerni tamani inunnut innarluutilinnut attuumassuteqartuni, inuit innarluutillit peqataatissavaat kiisalu pisinnaatitaaffii naligiimmillu pineqarnerat eqqarsaatigissavaat.
- 2. Immikkoortuni assigiinngitsuni tikikkuminassuseq.** Avatangiisit tikikkuminartut politikikkut ingerlanerni peqataatinneqarnissamut isersinnaanermut annertuumik isumaqarput. Oqartussaasuni sulineri aamma aalajangiiniarnerni inuiaqatigiinnik peqataatsinermi taamaattumik pingaaruteqarpoq, peqataatsiniarnerni tikikkuminassutsip eqqarsaatiginissaa. Tamatumunnga ilaatigut ilaavoq ataatsimiinnernut atatillugu takkulluni

ornigussinnaanerp qulakkeernissaa, kiisalu paasissutissat paasiuminartumik ingerlateqqinneqarnissaat.

3. **Inunnut ataasiakkaanut innimiginninneq.** Pisut ilaanni pisariaqarsinnaavoq inuit ataasiakkaat immikkut eqqumaffiginissaat, tamatumani qulakkeerniarlugu pisuni aalajangersimasuni, soorlu ataatsimiinnermut imaluunniit tusarniaanermut atatillugu peqataallutillu peqataatinneqarsinnaanissaat.
4. **Peqataasut akornanni assigiinngisitaarneq.** Inuit innarluutillit eqimattaapput assigiinngisitaartut, inuit pineqartut assigiinngitsorujussuarnik piumasaqarlutillu pisariaqartitsisuupput. Peqataatitsiniarnerni taamaattumik isumassarsiatsialaasinnaavoq sinniisussat assigiinngitsutigut eqqarsaatiginissaa, matuma ataani innarluutit assigiinngitsut pillugit sinniisut, inuunermi killiffiit assigiinngitsut pillugit sinniisut kiisalu inuiaqatigiinni immikkoortut sunnerneqartut pillugit sinniisut.
5. **Killiffinni qaffasissutsinilu assigiinngitsuni peqataatitsineq.** Qitiusuuvoq suliniuteqarnermi killiffinni assigiinngitsuni inuiaqatigiinnik peqataatitsinerup qulakkeerneqarnissaa. Tamanna assersuutigalugu atuuppoq aallartisarnermi, suliaqarnermut atatillugu, kiisalu inaarutaasumik naliliinermi. Peqatigitillugu qitiusuusinnaavoq qaffasissutsini assigiinngitsuni peqataatitsinissap qulakkeerneqarnissaa, matuma ataani najukkami, nunap ilaani aamma nuna tamakkerlugu.
6. **Inuttut oqaluttuassanik inissaqartitsineq.** Inuttut misigisat unammilligassallu avitseqatigiissutigineri inuiaqatigiinni sinniisut akornanni ataqatigiinnermik misigilersitsinermut tapeeqataasinnaapput. Oqartussaasuttaaq inuttut oqaluttuassat, oqallinnerup nalinginnaanerusumut aaqqissuussamullu qaqilernissaanut aallaavittut atorsinnaavaat.

PAASISAQARNERORUSUKKUIT

Matumani kalaallit nunaanni inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii kiisalu inuiaqatigiinnik peqataatitsineq pillugit paasisaqarnerusinnaavutit

Inuit Innarluutillit Pisinnaatitaaffii pillugit NP-p Isumaqatigiissutaa (innarluutillit pillugit isumaqatigiissut). Uani kalaallisut pissarsiarineqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Familie/GL/FN_konvention_handicap/FNs_handicapkonvention_kal.pdf

Uani qallunaatut tuluttullu atuarneqarsinnaavoq: <https://www.retsinformation.dk/eli/ltc/2017/20>

Tilioq (2020), Inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit 'NP'-p isumaqatigiissutaa – Atuaruminarsagaq. Kalaallisut qallunaatullu uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://tilioq.gl/wp-content/uploads/2020/03/Handicap-Konventionen-2020-Edition-Digital.pdf>

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti aamma Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit (2019), 'Innarluutillit – Kalaallit Nunaanni killiffik 2019'. Kalaallisut qallunaatullu uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://menneskeret.dk/udgivelser/handicap-status-groenland-2019>

NP-mi Innarluutillit pillugit Ataatsimiititaliarsuup innarluutillit pillugit isumaqatigiissummi artikkel 4, imm. 3, aamma artikkel 33, imm. 3-mut, inuit innarluutillit isumaqatigiissummik naammassinninnermi aamma nakkutilliinnermi peqataatinneqarnerat pillugu Nalinginnaasumik Oqaaseqaataa.¹⁶ 'General comment No. 7 (2018) on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention, CRPD/C/GC/7. Uani pissarsiarineqarsinnaavoq: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/7&Lang=en

Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit nittartagaat: <https://humanrights.gl/>

NIIK nittartagaa: <https://www.niik.gl/>

Tilioq nittartagaa: <https://tilioq.gl/>

ILANNGUSSAQ1: NAJUKKAMI ATAATSIMIINNERNI KATTUFFIIT PEQATAASUT

Ataatsimiinnerni kattuffinnit tulliuuttunit sinniisut peqataapput:

- Inooqat – Kalaallit Nunaanni Angajoqqaat Ineriartormigut Akornutilimmik Meerallit Peqatigiiffiat
- Landsforeningen Autisme – Kalaallit Nunaanni immikkoortortaq
- KTK – Tusilartut kattuffiat, Sugisaq – Inuit Isumaliortaatsimikkut Napparsimasut Innarluuteqartullu Sugisaasa Peqatigiiffiat
- ISI – Kalaallit Nunaanni Tappiitsut Isigiarsuttullu Peqatigiiffiat
- Sugisaq
- Nuummi Gigtertut Peqatigiiffiat – Gigtforening i Nuuk
- KNIPK – Kalaallit Nunaanni Innarluutillit Piginnaanikitsullu Kattuffiat (siulersuisuunerit aamma najukkami kattuffiit)
- Kattuffik Utoqqaat Nipaat – Ældreforeningen
- Tilioq – Innarluutillit Illersuisuat
- NIIK –
- Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit *
- Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfik *
- Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti *

* Ataatsimiinnerni sisamani tamani peqataapput, aaqqissuisutut ataatsimiinnermillu aqutsisutut.

Ataatsimiinneq 1 Nuuk ulloq 4. november 2018:

- Kattuffinnit sinniisut amerlassusaat: 7
- Kattuffiit tulliuuttut peqataatitsipput: Landsforeningen Autisme – Kalaallit Nunaanni immikkoortortaq, Sugisaq, Inooqat, Kattuffik Utoqqaat Nipaat aamma KNIPK

Ataatsimiinneq 2 Nuuk ulloq 4. november 2018:

- Kattuffinnit sinniisut amerlassusaat: 5
- Kattuffiit tulliuuttut peqataatitsipput: Nuummi Gigtertut Peqatigiiffia (Nuuk Gigtforening), KTK – Tusilartut Kattuffiat, Tilioq aamma KNIPK

Ataatsimiinneq 3 Sisimiut ulloq 8. november 2018:

- Kattuffinnit sinniisut amerlassusaat: 7
- Kattuffiit tulliuttut peqataatitsipput: Landsforeningen Autisme – Kalaallit Nunaanni immikkoortortaq, Inooqat, ISI, Puigornanga, Tilioq aamma KNIPK

Ataatsimiinneq 4 Aasiaat ulloq 11. juni 2019:

- Peqataasut katillugit: 13
- Kattuffiit tulliuttut peqataatitsipput: KNIPK (siulersuisuunerit kiisalu najukkami kattuffiit Aasiaat aamma Ilulissat) aamma NIIK

Ataatsimiinneq 5 Narsarsuaq ulloq 13. juni 2019:

- Peqataasut katillugit: 9
- Kattuffiit tulliuttut peqataatitsipput: ISI, KNIPK (siulersuisuunerit kiisalu najukkami kattuffiit Paamiunit, Qaqortumit, Nanortalimmit) aamam Landsforeningen Autisme – Kalaallit Nunaanni immikkoortortaq

ILANNGUSSAQ 2: ALLANNGUINERMIK PILERSITSINISSAQ PILLUGU ISUMASIOQATIGIINNERMI KATTUFFIIT AAMMA OQARTUSSAASUT PEQATAATITAQARTUT

MALUGIUK: Oqartussaasut isumasioqatigiinnerup ingerlanneqarnerani november 2019-imi taaguutigisaat atorlugu allasimapput.

Innarluutillit kattuffiinit aallartitat	Suliamik suliaqartut il.il.
KNIPK	Tilioq
ISI	Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik
KTK	MIO
Sugisaq	Pissassarfik
Landsforeningen Autisme	SIK
Gigttertut Peqatigiiffiat	Suliffeqarnermut Aatsitassanullu Naalackersuisoqarfik
NIIK	Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
	Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalackersuisoqarfik
	Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalackersuisoqarfik
	Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik
	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
	Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik
	Kommune Kujalleq
	Kommuneqarfik Sermersooq
	Qeqqata Kommunia
	Ilinniartitsisut Meeqqat
	Atuarfianneersut Kattuffiat
	Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit
	Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti

ILANNGUSSAQ 3: WORKSHOPPIMI INGERLARIAASEQ

Isumassarsineq	Killiffimmi matumani siunertaavoq, eqimattat tamarmik immikkoortunut suliniuteqarfissanut sapinngisamik amerlasuunik isumassarsiatsialannik pilersitsissasut. Tassunga atatillugu pingaaruteqarpoq, eqimattami ilaasortat ilanngussaminnut ammaffigeqatigiinnissaat.
1 Nipangersimalluni isumaliutersorneq	Eqimattani ilaasortat tamarmik eqimattap sammisaanut (aalajangersimasunik/killiligaasunik) unammillernartunik/suliniuteqarfissanik 1-3-nik allattuissapput.
2 Nerrivik kaajallallugu	Eqimattami ilaasortat tamarmik unammillernartut/suliniuteqarfissat toqqakkani naatsumik saqqummiutissavai. Eqimattat unammillernartut/suliniuteqarfissat tamaasa allattussavaat.
3 Naatsumik oqallinneq	Oqallitsitsisup naatsumik oqallitsitsissutigissavaa, eqimattaq ataatsimoorluni unammillernartunik/suliniuteqarfissanik allanik ilanngutaqarsinnaanersoq imaluunniit taaneqareersuni allannguallaatit ersersinnaaneraat.
Oqallinneq pilersitsinerlu	Killiffimmi matumani isumassarsiat aaqqiissuteqarnissaq ukkataralugu pullaveqarluni suliarineqassapput erseqqissarneqassallutillu, naggataagut takorluukkatut ilusinissallutik, ataatsimullu saqqummiunneqarlutik oqallisigineqassallutik.
4 Toqqaaneq	Eqimattat suliniuteqarfissanik aalajangersimasumik amerlassuseqartunik toqqaassapput (isumaliutersuutunik, saqqummiussinerit neriuartumik pilersissimasaannik aallaaveqarluni).
5 Oqallinneq	Eqimattat suliniuteqarfissanut toqqarneqartunut anguniakkat eqqartussavaat, tamatumani aallaavigineqassapput immikkoortut apeqqutillu arlallit. Eqimattat suliniuteqarfinnut aalajangersimasunut allanik anguniarneqarsinnaasunik inissiisinnaapput. Eqimattat anguniakkanut siunnersuutit immaqalu taakkununga isumaliutersuutit allassavaat.
6 Saqqummiineq	Eqimattat peqataasumik ataatsimik marlunnilluunniit eqimattap anguniagaanik kiisalu isumaliutersuutaanik tassunga tunngasunik saqqummiussisussat toqqassavai.

ILANNGUSSAQ 4: ANGUNIAKKANIK ANGUNEQARSINNAASUNIK ALLATTUIVIK

Pisinnaatitaaffik sorleq?	Suna ajornartorsiutaava?	Ajornartorsiutip (ilaa) qanoq aqqis-savarput?	Qaqugu anguniagaq angusutut misigissaagut?	Anguniakkatta angunissanut kina tapeeqataassava?
[Eqimattami sammisaq, aalajangerneqareerpoq]	[Ajornartorsiorfimmik siuariartoriusussatut kissaatigineqartumik nasuiaaneq]	[Suliniutinut, naammassininnissamut tapeeqataasinnaasunut siunnersuutit]	[Iliuutsit, pilerisitat imaluunniit kisitsisitigut benchmark-it ersarissut piviusunn-gortitsinissamut uuttuutitut toqqarneqassaput]	[Pisortani oqartussat, inuiaqatigiinni kattuffiit il.il.]

INARUTAASUMIK NASSUIAATIT

- 1 NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 1
- 2 Ilaatigut takuuk NP-p innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanut aallaqqaasiut, litra b aamma c, kiisalu artikel 3 aamma 4
- 3 NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 1.
- 4 Danmarkip innarluutillit pillugit isumaqatigiissut juli 2009-mi atortussanngortippaa. Kukkusoqarneratigut taamanikkut Kalaallit Nunaannut naalagaaffiup inissisimanera naapertorlugu atuutsinneqannginnissaa pinngitsoornikuuvoq. Atortussanngortitsineq taamaattumik ingerlaannartumik Kalaallit Nunaannut atuutilerpoq, Namminersorneq pillugu inatsimmi § 13, imm. 4-mi tulliuuttoq atuukkaluartoq: ” Inatsisit inuiannut tamanut tunngasut pillugit isumaqatigiissutit Kalaallit Nunaannut immikkut pingaarutillit atulersinneqarnissaat imaluunniit atorunnaarsinneqarnissaat sioqqullugu Naalakkersuisunut oqaaseqarfigisassatut saqqummiunneqartassapput.” Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat aalajangiineq sioqqullugu ilaatinneqarnikuunngillat. Kingornatigut Kalaallit Nunaata innarluutillit pillugit isumaqatigiissut ilannguffigaat.
- 5 Innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit FN-ip isumaqatigiissutaata atuutilersinneqarnissaa kiisalu isumaqatigiissutip atuutilersinneqarnera Innarluutillit pillugit Ilisimasaqarfik (IPIS)-imit alapernaarsorneqassasoq pillugu Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiinerat. Takuuk inatsisartut ataatsimiinnerinut takussutissaq, ukiakkut ataatsimiinneq 2012, ullut ataatsimiiffiit 18-ssaat, pingasunngorneq ulloq 7. november 2012, immikkoortoq 61.
- 6 Inuit Innarlutillit illersuisuat pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 1, 29. maj 2017-imeersoq.
- 7 Naalakkersuisut, 'NP-p inunnut innarluutilinnut illorititaa', tusagassiortunut nalunaarut 3. december 2018-imeersoq. Uani atuarneqarsinnaavoq https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/12/0312_handicapdag
- 8 Innarluutillit pillugit isumaqatigiissutaanni artikel 33, imm. 2 naapertorlugu, naalagaaffik nuna tamakkerlugu isumaqatigiissummik naammassinninnerup siuarsarnissaa, illersornissaa aamma nakkutiginnissaa pillugu attuumassuteqanngitsumik ataatsimik arlalinnilluunniit suliaqartussanik toqqaassaaq. Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit aamma Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Institutti ataatsimut suliassamik tamatuminnnga isumaginnittussatut toqqarneqarnikuupput.

- 9 Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfik Kalaallit Nunaanni innarluutillit pillugit isumaqatigiissutip naammassineqarnissaa pillugu pissutsinut qitiusumik allaffeqarfimmi attaveqaataavoq, tak. isumaqatigiissummi artikel 33, imm. 1.
- 10 Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut, Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalackersuisoqarfiup Inatsisartunit Ilaqutariinnut Peggissutsimullu Ataatsimiititaliamut allagaa, NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 33-mik Kalaallit nunaanni naammassinninnissaq, 20. oktober 2015.
- 11 Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut, Naligiissitaanermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalackersuisoqarfiup aamma Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Instituttip akornanni NP-p Inuit Innarluutillit Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqatigiissummi, artikel 33, imm. 3-mik naammassinninnissaq pillugu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutaat, 4. maj 2018.
- 12 Ullormi affarmi isumasioqatigiittoqarpoq ulloq 9. november 2019 ilaatigut Nuummi ingerlanneqarpoq, tassani ullormi affarmi isumasioqatigiinnermi peqataasut kiisalu sapaatup akunnerata naanerani 10.-11. november 2019-imi Tiliumi isummersoqatigiinnermi peqataasut nalaatsornikkut pimmata.
- 13 Aamma takuuk NP-p Innarluutillit pillugit Ataatsimiititaliarsua (2014), General Comment No. 2, Article 9: Accessibility, CRPD/C/ GC/2, para. 14 kiisalu para. 36-46.
- 14 NP-p Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani, artikel 2.
- 15 NP-p Innarluutillit pillugit Ataatsimiititaliarsua (2014), General Comment No. 2, Article 9: Accessibility, CRPD/C/ GC/2, para. 25-26.
- 16 Nalinginnaasumik oqaaseqaat isumaqatigiissutip akerlianik pituttuutaasumik atuutinngilaq, kisiannili isumaqatigiissutip oqaasertaanut paasinninnissamut pingaaruteqartumik tapertaalluni.

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI